

מתוך: פסיכואנליזה ובודהיזם : על היכולת האנושית לדעת¹

ד"ר אסתר פלד

תל-אביב: רסלינג © 2005

חלק 5

מושג האינסוף אצל ביון ובבודהיזם.

פרק 13

.BECOMING O : BION

התיאוריה של ביון עוסקת בשאלה מה מאפשר למידה מן החוויה ומה לא מאפשר אותה. ניסוח אחר לאותה שאלה הוא: מה מאפשר צמיחה מנטלית. לשאלה זו קשר כפול עם התיאוריה הפסיכואנליטית: מצד אחד דן ביון בתצפית הפסיכואנליטית; הוא עוסק בשאלה כיצד אמור הפסיכואנליטיקאי לספוג את הידע המועבר אליו במהלך הפגישה, וכיצד הוא מגיב לידע זה. מצד שני, שאלת התצפית הפסיכואנליטית קשורה ישירות לשאלה כיצד מביא התהליך הפסיכואנליטי לצמיחה מנטלית של מטופל.

אחת מהנחות היסוד של התיאוריה של ביון היא על אודות הקשר בין צמיחה מנטלית לבין אמת: "בהישעני על הניסיון הפסיכואנליטי, זוכר אני כי צמיחה מנטלית בריאה תלויה באמת כפי שיצור חי תלוי במזון. אם היא נעדרת או חסרה, האישיות מתנוונת. איני יכול לתמוך הצהרה זו בראיות הנחשבות מדעיות" (טרנספורמציות, עמוד 38).

מטופלת בת 48 מקיפה עצמה באנשים: היא נפרדה מבעלה אבל אינה יכולה להתגרש ממנו והם נפגשים כל יום. היא נמצאת במקביל בקשר עם מאהב לשעבר, איתו היא ישנה לעיתים אבל אינה מקיימת יחסי מין, ויחד עם זה מנויה על תוכנת היכרויות באינטרנט, ופוגשת גברים באינטנסיביות. כל

¹ המאמר מפורסם באתר האיגוד הישראלי לפסיכותרפיה בהסכמתה האדיבה של המחברת. כל הזכויות שייכות להוצאת רסלינג

מי שנמצא סביבה מספק לה שירותים שונים, והיא חשה משהו הדומה לשמחה לאיד בכל פעם שאנשים עושים את רצונה. כאשר היא מעומתת במהלך הפגישה הטיפולית עם מצב זה, היא אומרת: "אימא שלי לימדה אותי להפעיל אנשים, לשחק באנשים; היא שיחקה גם איתי."

אין ספק שיש קשר בין מה שלמדה מאימה לבין מה שהיא עושה; אבל הידיעה על אודות הקשר בין העבר לבין חיייה כעת אינה מחוללת אצלה שינוי. להיפך: הידיעה הזאת מטרתה לעכב את השינוי. המטופלת משתמשת בידע מסוג K על מנת להתחמק מן החוויה הכואבת של עצמה כמי שמנצל אחרים וחווה בדידות עמוקה. היא מעדיפה לתפוס את עצמה כקרבן של אימה ולא כמי שתוקף אחרים ומדלדל אותם. המטופלת משתמשת במה שידוע לה, K, כדי לא להיות בקשר עם מה שלא ידוע לה, עם מה שהיא (O).

"צמיחה מנטלית בריאה תלויה באמת כפי שיצור חי תלוי במזון. אם היא נעדרת או חסרה, האישיות מתנוונת": זהו משפט המהווה אקסיומה בתיאוריה של ביון, הנחת יסוד שאמנם נשענת על "ניסיוני הפסיכואנליטי", אך "איני יכול לתמוך הצהרה זו בראיות הנחשבות מדעיות". הנחה זו היא נקודת ההתחלה של התיאוריה, והיא קושרת בתוכה "צמיחה מנטלית" עם "אמת": לפי ביון החקירה הפסיכואנליטית מכוונת אל האמת, וההקלה באמצעות טיפול פסיכואנליטי מושגת בשל המפגש עם אמת פנימית שהוכחשה. הדרך בה מכחישה המטופלת שלעיל את האמת היא באמצעות השימוש בזיכרון ובהבנה: היא "זוכרת" מנין צמח ההרגל להשתמש באנשים; היא "מבינה" כיצד למדה לעשות זאת. אולם הזיכרון וההבנה אינם משרתים צמיחה אלא ההיפך מזה: הם אינם מותירים מקום לספק ואינם מאפשרים לה להכיר באמת. כך יכול ידע מסוג K להכשיל את המטרה של ידיעת האמת. באותו אופן שבו עושה המטופלת שימוש בזיכרון על מנת לחסום למידה, יכול גם הפסיכואנליטיקאי לעשות זאת.

ראינו, שלפי ביון היכולת ללמוד מן החוויה (חוליה K) תלויה בטיב היחסים בין המיכל והמוכל. בעזרת פונקצית אלפא יכולה התודעה לעבד את הרשמים החושיים והחוויה האמוציונלית הנלווית אליהם: לזהות חיבורים קבועים בין תופעות, להעניק לחיבורים אלה משמעות, ולאכסן את התוצר בזיכרון. מכאן נגזרות רמות שונות של חשיבה, הפשטה, למידה וידע: החל באובייקט היחיד המזוהה, וכלה במערכת "מדעית דדוקטיבית" שהיא קבוצת רעיונות המהווה תיאוריה. בין תיאוריות יכולה להתאפשר

זרימה של למידה (כשהמיכל גמיש דיו), כך שרעיון מתיאוריה אחת (ממשות) פוגש מערכת תיאורטית אחרת (פרה-קונספציה) ועובר תהליך כדי להיות מוכל בתוכה, בד בבד עם התהליך שהתיאוריה עוברת כדי להכיל את הרעיון החדש.

כל מערכת דדוקטיבית מדעית, בהיותה נגזרת מעבודת החושים, נשענת על ידע קודם. זהו סוג הידע המכונה "אמפירי". מקורו בחוויה החושית ובתהליכי העיבוד שלה. לפי ביון, ידע אמפירי (K) מעצם הגדרתו אינו נפרד מן הזיכרון והתשוקה. הסיבה לכך היא פשוטה: הוא נשען על הזיכרון משום שעל פי הגדרתו הוא "ידע קודם". הוא נשען על התשוקה, משום שמלכתחילה נבט מתוך האינטרס להתמצא בעולם. כפי שאמר פרויד, הצורך הוא ש "הנחה את התודעה לסרוק את נתוני המציאות" כדי להשיג את סיפוקו.

במובן זה ידע מסוג K אינו קשור באופן ישיר עם המציאות כפי שהיא, אלא עם המציאות כפי שמצטיירת בעיני הזיכרון והתשוקה. כאשר תודעה (פרה-קונספציה) הפוגשת בממשות חדשה אינה ריקה, אלא רוויה בזיכרון ובתשוקה, יהיו הקליטה והעיבוד של הממשות מונחי תשוקה, מונחי סיפוק; כשהסיפוק יושג הקליטה תסתים, והעיבוד יהפוך את מה שנקלט ל "אובייקט" מוגדר ומסווג. כיוון שכך, הידע הנקלט במישור האמפירי הוא ידע סופי; סופי במובן זה, שבו-ברגע שהידע הושג, הפך הלא נודע לנודע. מה שידוע הוא בעל צורה, ולכן סופי. ידע מסוג K מקורו בצורך להפחית מתח, כך אומר פרויד. כיוון שהופחת המתח (או, במילים אחרות, הושג סיפוק), מסתיים תהליך הלמידה. במונחים של ביון, פרה-קונספציה הפכה לקונספציה ולמושג: הלא-רווי הפך לרווי.

כפי שראינו בפרק הקודם, כושר הלמידה תלוי ביכולת להותיר היבט לא רווי (משתנה טיטא) שיאפשר המשך של למידה גם לאחר היווצרות המושג. ראינו שהיכולת להותיר היבט לא רווי כזה במהלך הלמידה תלויה ביכולת של האישיות לשאת תסכול. גורם האישיות פעיל אצל הפסיכואנליטיקאי כמו גם אצל המטופל. גם הפסיכואנליטיקאי יכול להיות כפוף יותר או פחות לתשוקה, כלומר, לצורך "להבין" את החוויה. כאשר הפסיכואנליטיקאי משועבד לצורך זה, הוא עלול "לדעת" יתר על המידה. זהו מצב בו הזיכרון והתשוקה מושלים בחשיבה.

היכולת של הפסיכואנליטיקאי לצפות במתרחש ולהקשיב למטופל, כלומר להיות פתוח אל החוויה כדי ללמוד ממנה, עלולה אפוא להיות מוגבלת. המכשולים שבין מונה הם: זיכרון, תשוקה והבנה.

כדי להביא את המטופל לידי היכרות עם האמת, צריך הפסיכואנליטיקאי בעצמו להיות מסוגל לקשר עם האמת, או במילים אחרות, להיות אמיתי. לשם כך עליו לנטוש את הזיכרון והתשוקה:

על מנת לנסח זאת במונחים פופולריים יותר, הייתי אומר שכלל הפסיכואנליטיקאי יותר "אמיתי", כך הוא יכול יותר להיות אחד עם המציאות של המטופל. ובהיפוך, ככל שהוא תלוי יותר באירועים ממשיים, כך הוא תלוי יותר בחשיבה התלויה ברקע של רשמי חושים (Attention and Interpretation, עמוד 28).

אם הנחת היסוד בדבר הקשר בין צמיחה מנטלית לבין אמת לא הובהרה דיה, הרי שגם כאן נוקט ביון אותו ביטוי, שמשמעותו אינה מובנת מאליה: "ככל שהאנליסט יותר אמיתי". ערך האמת הופך מרכזי מבחינת היכולת המנטלית של הפסיכואנליטיקאי, ו "אמיתיות" מוגדרת דרך הניגוד שלה שהוא: הישענות על "חשיבה התלויה ברקע של רשמי חושים": חשיבה מסוג K, או חשיבה אמפירית. היכולת להיות אחד עם האמת של המטופל אינה עוברת דרך השכל האמפירי, המכיל זיכרון של "אירועים ממשיים", פגישות קודמות ומה שכבר ידוע על המטופל. על פניו לפחות משאיר ביון את המטפל בעבודתו עם איזו "אמיתיות" ככלי לתצפית, ללא משענת אמפירית; ערך האמת נפרד לחלוטין ממה שמכונה "עובדות" או ידע קודם.

בלשונו של ביון מה שיאפשר TO BECOME O, או AT-ONE-MENT WITH O, אינו קשור עם ממשויות בהן נפגש במהלך עבודתו עם המטופל, כלומר עם יכולת K שלו. K לבדו אינו מאפשר צמיחה. איסוף עובדות ותיעוד של אינפורמציה על אודות המטופל, כמו גם שימוש בתיאוריה המצויה במאגרי הזיכרון של המטפל, אלה לעצמם אינם הכלים באמצעותם מושגת צמיחה אצל המטופל. מעמדם של החושים (והזיכרון הנגזר מעבודתם), יחד עם הרצון (תשוקה) להיטיב עם המטופל ככלים טיפוליים, נשלל אצל ביון; ידע אמפירי לבדו אינו כלי העבודה של הטיפול הפסיכואנליטי. אדרבה, המטפל נדרש לנטוש כלי זה ולהמירו באיזו אמיתיות. הוא צריך "להיות אחד עם ה-O של המטופל", ואחדות עם O אינה מושגת דרך K, ידע אמפירי.

לפני שנעסוק בשאלה מהו שאכן עומד לרשותו של הפסיכואנליטיקאי בבואו לסייע לצמיחה המנטלית של המטופל, נבהיר את הביטויים "זיכרון" ו "תשוקה" ואת מניעיו של ביון לשלול מהם את מעמדם

ככלים המסייעים בחיפוש אחר האמת:

איגוד ישראלי לפסיכותרפיה

בשימוש במודל של מיכל ומוכל, זיכרון הוא מיכל שאל תוכו מושלכים תכנים. כזכור, המודל של מיכל-מוכל מבוסס על המנגנון הבסיסי של הזדהות השלכתית. המיכל הוא סלקטיבי: הוא יכול להתרוקן ממה שאינו רוצה בו או לשמר את מה שהוא רוצה בו. יוצא, שמה שיש בתוך הזיכרון הוא ייצוג מוטה של הממשות שהושלכה אליו במקור. עקרון העונג מושל ביד רמה בזיכרון:

הדחף להיפטר מגירויים מכאיבים מעניק ל "תוכן" של הזיכרון (מוכל) איכות בלתי מספקת כשאדם מצוי בחיפוש אחר האמת O. ככל שהזיכרון מוצלח יותר בצבירה, כך הוא דומה יותר לאלמנט רווי, הרווי באלמנטים רוויים. פסיכואנליטיקאי עם תודעה כזו אינו מסוגל ללמוד משום שהוא מסופק. (Attention and Interpretation, עמוד 29).

השימוש במטפורה של מיכל מאפשרת לביון להבהיר כי לזכור פירושו להיות רווי. מכיוון שלמידה דורשת חלל בלתי רווי, הזיכרון הנוכח בחלל זה אינו מותיר מקום ללמידה. הפונקציות של זיכרון הן ניכוס (Possessing) והתרוקנות. ניכוס, כי לזכור פירושו לשמר, וכך להיות בעלים של מה ששמור. התרוקנות, כי לא לזכור פירושו להשליך את מה שנמצא בלתי ראוי לשימור; זיכרון הוא בהכרח סלקטיבי. כאשר הזיכרון משמש בלמידה, כפי שקורה בדרך הטבע, הוא מפעיל איתו את הפונקציות שלו. שתי הפונקציות, ניכוס והתרוקנות, אינן הולמות את טבע המציאות המוחלטת, האינסוף; המציאות המוחלטת היא המציאות כמות שהיא, ואילו הזיכרון מסלף אותה לפי עקרון העונג. מה ששמור בזיכרון ומשמש חומר לחשיבה אינו המציאות המוחלטת, אלא מציאות שעברה דרך המסנן של עקרון העונג, הן מבחינת התכנים שבה והן מבחינת המבנה: בתוך הזיכרון היא סטטית. הזיכרון אינו יכול להכיל אינסוף: הפונקציות של ניכוס או התרוקנות יהפכו את החוויה, שהיא חומר הגלם של הזיכרון, לסופית, יחסית וחלקית. הצידוד ששמו זיכרון אינו הולם את מי שעבודתו כרוכה בידיעת האינסוף.

זיכרון הוא מיכל הרווי במה שכבר היה, ולכן במה שידוע. כאשר התודעה תפוסה במה שידוע לה, אין היא מותירה מקום ללא נודע. האינסוף שבמהותו אינו ידוע אינו יכול לעבור דרך תודעה כזאת.

ובאשר לתשוקה: מחשבות, אומר ביון, הן ייצוגים של תשוקה. "למשל, המחשבה עולה, שמתחשק לנסוע לחו"ל ליום השנה; זה יכול להיות מלווה בכמה רעיונות נוספים, פחות או יותר פיתוחים מפורטים של הנושא המרכזי. מחשבות אלה הן "תשוקות" טיפוסיות" (שם, עמ' 31).

זיכרון הוא תוכן המוכל בתוך התודעה; הוא יש מנטלי, והוא מייצג את העבר. תשוקה היא מה שלא היה, הוא "אין". התשוקה הופכת את האין הזה ליש; היא מייצגת את העתיד. הזיכרון הוא נכס של התודעה, ותשוקה, בהיותה מקננת בתוך התודעה, גם היא נכס, אם כי נחוות כמה שמנכס לעצמו את התודעה.

פסיכואנליטיקאי מקווה עבור המטופל שלו שמצבו ישתפר. זוהי מחשבת תשוקה. היא נמצאת בתודעה של הפסיכואנליטיקאי ומשעבדת אליה את עבודת האנליזה. הכושר המנטלי שלו להיות פתוח למה שקורה ייפגע בשל התשוקה; המפגש עם המטופל כמו שהוא לא ייתכן כאשר פוגשים מישהו אשר מקווים כי מצבו ישתפר; אלו הן שתי ממשויות שונות לחלוטין: הראשונה ממשות לעצמה, O, והאחרונה אובייקט של תשוקה. תשוקה שלא סופקה יש לה קשר עם חוויה אמוציונלית. למשל, חוויה של תרעומת על כך ששיפור אינו מתרחש. תרעומת זו אינה מקדמת לא את המטפל ולא את המטופל לקראת האמת.

התשוקה היחידה הרלוונטית לעבודה פסיכואנליטית היא התשוקה להשיג קשר עם מציאות נפשית כפי שהיא: ה-O של המטופל. זוהי התשוקה לדעת, במובן של להיות אחד עם האמת.

המשותף בין זיכרון ותשוקה הוא בראש ובראשונה היותם תולדה של רשמי חושים. זיכרון הוא מה שהיה ותשוקה היא מה שלא היה אולם נוכח בתודעה כפנטזיה². התצפית האנליטית שמטרתה השגת קשר עם המציאות הנפשית כפי שהיא, צריכה להתבצע מתוך מה שביון מכנה "קשב צף", שאינו מונחה ע"י הזיכרון והתשוקה. זה עומד בניגוד למה שהייתה המטרה המקורית של קשב (Attention), אותו "תפקוד מיוחד, שהוטל עליו לבדוק לעיתים מזומנות את העולם החיצון כדי שנתוניו של זה יהיו ידועים מראש, כאשר יתעורר צורך פנימי שאין לדחותו. " (כתבי פרויד, כרך ד' עמ' 33). המטרה המקורית של קשב היא ניכוס ידע לשם שימוש מונחה צרכים. הפונקציה של זיכרון נשענת על רשמי חושים, חוויה מן העבר. הפונקציה של רצייה, או תשוקה (Desire) גם היא

² כאן ננקט המונח הלועזי "פנטזיה" על מנת להבחין תופעה זו מן התופעה של הלוצינציה, שתורגמה כאן לעברית כ"הזייה".

משתמשת בחומר הגלם החושי, ופניה אל העתיד. שתי הפונקציות הללו הן "סובייקטיביות": הן תלויות ברושם החושי + החוויה האמוציונלית שליוותה אותו, והן קשורות עם תסכול וסיפוק. לעומת קשב המכוון לסיפוק, קשב צף הוא הלך רוח שאינו טעון סיפוק. אין הוא נשען על ידע מוקדם (זיכרון) ואין הוא מכוון מתוך התשוקה להגיע לסיפוק בדרך של צבירת ידע.

תהליך החשיבה האמפירית מתקדם מן המוחשי (במלוא מובן המילה, כלומר, מה שמגיע/נובע אל מן החושים) אל המופשט. יוצא, שתמיד החשיבה המופשטת נשענת בהכרח על רקע של רשמי חושים שמהם היא נובעת במקור. (יש לציין שבתוך החומר הנכלל במסגרת של ידע שמקורו בחושים נכלל גם הידע התיאורטי שהפסיכואנליטיקאי משתמש בו בעבודתו המעשית: תיאוריות מהוות חלק מ-K). מחשבה פשוטה או מורכבת תלויה במקורות החושניים והיצריים שלה, ולכן היא סובייקטיבית, תלויה בדבר. אין היא עוסקת במציאות כפי שהיא. הטרנספורמציה מרשמי חושים ואמוציות, דרך התהליך שתואר ועד לרעיון או למערכת סדורה של רעיונות ("מערכת דדוקטיבית מדעית") מייצרת ידע (K). ידע זה תלוי במקורותיו: ברשמי חושים ובאינטרס היצרי. הוא כפוף לעקרון העונג; הוא סובייקטיבי ויחסי. מסתבר אפוא שחשיבה אמפירית, התלויה במקורותיה הסובייקטיביים, אינה עוסקת במציאות כמות שהיא, או ב "אמת". כך, זיכרון ותשוקה מהווים גורמים מפריעים בחיפוש אחר האמת, ויש לנטוש אותם.

אימון בנטישת הזיכרון והתשוקה מאפשר קשר עם O, המציאות המוחלטת, ובהקשר הפסיכואנליטי: המטופל כמו שהוא. מטרת העיסוק הפסיכואנליטי היא עיסוק באמת המוחלטת, כלומר עיסוק בניסיון לראות את המציאות המתהווה, המכונה "המטופל", ללא התיווך של מסנני התודעה הסובייקטיבית. מגע עם האמת אינו ניתן להשגה דרך יחסי סובייקט ואובייקט, מפני שהמציאות כאובייקט של ידע היא מציאות אמפירית, פרי העיבוד של התודעה הסובייקטיבית. מציאות מוחלטת לא יכולה לעבור דרך תודעה סובייקטיבית. תודעה שאינה סובייקטיבית היא תודעה ריקה מזיכרון ומתשוקה. כזאת בדיוק היא התודעה הצלולה בזן בודהיזם. תודעה צלולה משולה בזן למראה: היא משקפת את המציאות כפי שהיא, לא מוסיפה ולא גורעת, לא מחזיקה בדבר ואינה מסרבת לדבר. הביטוי המופיע בסוטרת ההארה השלמה (עיין/י פרק קודם), "No-mind", מכוון לתודעה כזאת.

זיכרון ותשוקה הם שתי פונקציות מנטליות שמתגלגלות בתחושה של עבר ובתחושה של עתיד. תחושת הזמן, כפי שביון מראה, קשורה עם פעילות מנטלית הכפופה לעקרון העונג. נטישה שלה נדרשת על מנת להיות לאחד עם החוויה הנוכחת, ובהקשר הפסיכואנליטי עם מה שקורה בחדר הטיפוליים כשהמטופל נכנס אליו, עושה את דרכו אל הספה והלאה אל המשך הפגישה. החוויה (O) כשלעצמה אין לה דבר עם הפגישות הקודמות; אם זיכרונו של הפסיכואנליטיקאי (הרווי בזכר הפגישה הקודמת ובעובדות אחרות) פעיל, המטופל הלא ידוע לא יהיה זמין עבורו. העבר והעתיד הם תוצרים של התודעה האמפירית; כשהם מקננים בתודעה, אין הם מותירים מקום להווה הדינמי: לחוויה המתהווה שאין בה חלוקות: אין בה מה שהיה ומה שיהיה, אין בה מטפל ואין בה מטופל. החוויה הזאת, נטולת העבר והעתיד מכונה בבודהיזם *Complete Experiencing*.

"רק פירושים המתמירים 'ידע על אודות דבר מה' אל 'היות הדבר' (התמרה של K ל-O) יפיקו שינוי וצמיחה מנטלית" (Grinberg, עמ' 80): לפי ביון, צמיחה מנטלית תושג באמצעות פסיכואנליזה רק אם תתרחש טרנספורמציה מידיעה על אודות מה שהוא (ידע מסוג K) להיות מה שהוא (O)³, או מוטב, להתהוות מה שהוא.

החשיבה האמפירית יודעת להכיר רק את האובייקט של עצמה; אין היא יודעת את הדבר לעצמו. החשיבה האמפירית מקיימת עם המציאות יחסים של סובייקט-אובייקט. סובייקט ואובייקט הם נפרדים בהגדרתם, וכך, הידיעה על אודות דבר מה אינה תורמת לשינוי, משום שהיא כרוכה בהפרדה בין האובייקט שידעים על אודותיו לבין הסובייקט, זה שאצלו צריך השינוי להתרחש. רק האיחוד של הסובייקט והאובייקט יכול להביא לשינוי. רק כאשר הסובייקט לא עוד יביט "מבחוץ" על האובייקט הטעון שינוי, יוכל השינוי להתרחש "מבפנים".

לדעת על אודות מה שהוא מתייחס לחוליה K, החוליה של הידע האמפירי.

להתהוות מה שהוא הוא סוג אחר של ידיעה, O.

שינוי דורש טרנספורמציה, והיא הטרנספורמציה מ-K ל-O.

Becoming O אינו מייצג ניכוס של ידע, אובייקט המצוי ברשות הסובייקט, אלא התהוות של התודעה עצמה, ללא הפרדה בינה לבין הידע שמתהווה בה. Becoming O מייצג היעדר הפרדה בין הידע,

³ "SOMETHING" תורגם ל"מה שהוא" במקום הביטוי הרגיל "משהו", כדי להמחיש את הרעיון של BECOMING THAT SOMETHING המופיע במקור.

הידיעה ואובייקט הידע, מפני שהידע בהלך רוח כזה אינו אובייקט, אלא איחוד של התודעה עם O, המציאות כפי שהיא, החוויה.

הידיעה האמפירית היא ידיעה יחסית וסופית; מכיוון שהיא יודעת על אודות אובייקטים, היא יודעת על אודות דברים סופיים; תהליך האובייקטיפיקציה (שנדון בפרק הקודם) מעניק לדברים סופיות. "חיבור קבוע" בלשון של ביון, מוציא מן הכלל את מה שאינו משויך לחיבור הקבוע.

השערה מגדירה תוחמת את גבולות האובייקט שלה. שלושתם: אובייקטיפיקציה, חיבור קבוע והשערה מגדירה, הם שלושה ביטויים המתארים תחימה והגבלה של אובייקט הידע.

כל פעולה מנטלית (ציר אופקי בטבלה של ביון המייצג שימושים בחשיבה, עיין/ נספח) שראשיתה בחיבור קבוע בין תופעות שמקורן בחושים, דינה אחד והוא: סופיות. "חיבור קבוע" כפי שמפורש בשמו, מייצר קבועים; קבועים אלה לוקחים את מקומם של המשתנים: התהוות מומרת בהווה קבועה.

חשיבה אמפירית מתייחסת לאובייקטים של ידע. לאובייקטים של ידע יש צורה. הם סופיים, ונובעים מתהליך של ברירה בין מה שרלוונטי לאובייקט לבין מה שלא.

Becoming O הוא ביטוי המתאר סוג שונה של ידיעה: זוהי ידיעת ה "אינסוף חסר הצורה", ולפיכך, ידיעה שאינה אמפירית ואין לה אובייקטים.

אירועים פסיכואנליטיים אינם ניתנים להצהרה ישירה, ודאית או סופית (incorrigibly ; שאינה נתונה לתיקון) יותר מאשר [אירועים הניתנים להצהרה בתחום] מחקר מדעי אחר. אשתמש בסימן O כדי להצביע על מה שהוא המציאות המוחלטת, המיוצגת על ידי סימנים כ: מציאות מוחלטת, אמת מוחלטת, האלוהות, האינסוף, הדבר-לעצמו. O אינו מצוי במימד של ידע או למידה למעט באופן מקרי; ניתן "להתהוות" ב- O, אבל אין הוא יכול להיות "נודע". הוא אפל וחסר צורה, אך הוא נכנס לתוך מימד K כאשר צמח עד לנקודה בה הוא

יכול להיות ידוע דרך ידע הנרכש באמצעות החוויה, ומנוסח במונחים הנגזרים מחוויות

חושיות; קיומו משוער פנומנולוגית. (שם, עמוד 26).⁴

מול המציאות האמפירית, הידועה, מעמיד ביון מציאות שאין לדעתה. זהו האינסוף O. במקום התודעה של פריד, ה "כרוכה באברי החושים" ומהווה עבורם "צד שכנגד", ביון מניח O מופשט ורב הקשרים: האלוהים בדת, הדבר לעצמו בפילוסופיה הקאנטיאנית, האירוע המדעי והפסיכואנליטי, ולמעשה כל חוויה. זהו אותו הדבר שהופך אפשרי לידיעה חלקית תוך כדי הטרנספורמציה שכרוכה בשימוש בצידוד המנטלי (פונקצית אלפא, חוליה K). המציאות המוחלטת אינה "משהו", אינה אובייקט שניתן לדעתו. ובהקשר הפסיכואנליטי: ה-O של המטופל אינו איזה אישיות סטטית שבשל תנאים לא נוחים (חוסר היכולת להיות בתוך התודעה הזאת כאשר היא הולכת ממקום למקום וחווה חוויה זו או אחרת) לא ניתן להקיפה. ה-O של המטופל הוא אינסופי: זוהי ההתהוות הבלתי פוסקת שלו. O מתפתח (במקור: evolves) למצב שבו ניתן להבחין בו באמצעות צידוד המותאם למציאות האמפירית: כשהוא פוגש במישור של K, כלומר, כשניתן לדעתו במונחים הנגזרים מן החוויה החושית. אז אפשר לחשוב עליו, לנסח אותו, להבין אותו ולמסור אותו למטופל באמצעות תקשורת מילולית. זאת אומרת, נקודת הפתיחה של מה שקורה בפגישה הטיפולית (כמו בכל מצב אחר) היא הלא-ידוע. הלא ידוע הוא אינסופי. לפיכך נדרשת "סובלנות לספק ולתחושת אינסוף" כדי לפגוש בו. הידיעה האמפירית היא תמיד מוגבלת וסופית, אבל היא מייצגת מפגש עם האינסוף בנקודה נתונה. בנקודת מפגש זו יכול האינסופי להיות מעובד לכלל K, ידע אמפירי. הסובלנות האנושית לספק ולתחושת אינסוף כרוכה בסובלנות לתסכול; נקל לעמוד מול הידוע מאשר בפני הלא ידוע. נקל להחליט מאשר לשאת אי ודאות. תסכול יכול להוות מניע לסגירה של החוויה

⁴ באנגלית:

"Psycho analytical events cannot be stated directly, indubitably, or incorrigibly any more than can those of other scientific research. I shall use the sign O to denote that which is the ultimate reality represented by terms such as ultimate reality, absolute truth, the godhead, the infinite, the thing-in-itself. O does not fall in the domain of knowledge or learning save incidentally; it can be "become", but it cannot be "known". It is darkness and formlessness but it enters the domain K when it has evolved to a point where it can be known, through knowledge gained by experience, and formulated in terms derived from sensuous experience; its existence is conjectured phenomenologically" (*Attention and Interpretation* p. 26).

בתוך מיכל בעל גבולות ברורים, תשובות ברורות, ודאות לכאורה. מלכתחילה התודעה האנושית מכילה את ידיעת האינסוף, אך היא עושה בו מניפולציות אמפיריות:

הרעיון של אין סופיות קודם לכל רעיון על אודות הסופיות [...] האישיות האנושית מודעת לאינסוף, ה "תחושה האוקיאנית". היא הפכה מודעת למגבלות, ככל הנראה דרך החוויה הפיסית והמנטלית של עצמה, ולתחושה של תסכול. מספר אינסופי, תחושת אינסופיות, אילו מומרים, למשל בתחושה של "שלושיות" [threeness במקור]. התחושה שמספר אינסופי של אובייקטים קיים מוחלפת בתחושה שקיימים שלושה אובייקטים בלבד. חלל אינסופי הופך לחלל סופי. (Second Thoughts, עמוד 165).

המספר הסופי ("שלוש") נולד מתוך האינסוף; הכמות הסופית מוכלת בתוך האינסוף. הנחת יסוד של ביון (בדומה לזו של קאנט) היא שידיעת האינסופי קודמת אצל התודעה האנושית לידיעת הסופי. ההכרה של הסופי היא רדוקציה של האינסוף, תוצאת החוויה האמפירית: מתוך מפגש חוזר ונשנה עם מוגבלות החושים והחוויה האמוציונלית של התסכול הנובע מכך, הופך האינסופי לסופי: האינסוף "הפך לשלוש". תחושת האינסוף היא מתסכלת מפני שהמפגש עימה הוא מפגש עם מה שאי אפשר לדעתו, מפני שהציוד המנטלי אינו מספיק לשם כך. לכן עושה התודעה טרנספורמציה מ- O ל- K, "קוטפת" מתוך הזרם האינסופי של חוויות את פירות המחשבה, "אובייקטים של ידע", שבמהלך הטרנספורמציה מקבלים צורה סופית ומספר סופי. כל זאת, כשלאמתו של דבר לתודעה יש ידיעה אפריורי של האינסוף, ויחד איתה נכונות לעמוד בתסכול הכרוך בחוויה הזאת של "A Sense of Infinity", מתוך ידיעה שבעצם אין אובייקטים קבועים ונפרדים, שאין להם מספר סופי, ושמתחת לחיבור הקבוע של תופעות ישנו זרם של חוויה שהוא חסר גבולות.

את הזרם הזה אי אפשר לדעת (לפי ביון), אבל אפשר להכיר חלקים מתוכו דרך חוליה K, הלמידה דרך החוויה האמפירית. כל מה שידוע לאדם הוא פיסה של ידע מתוך הלא ידוע; התופעות מתרוצצות לנגד עיניו והוא מבחין בחיבור קבוע ביניהן; כך הוא יודע משהו מתוך המפגש בין חושיו לבין אינסוף התופעות. כך הוא הופך O ל- K.

ידע אמפירי נפגש עם הלא נודע; ידע שמקורו בצרוף של חוויות חושיות ואמוציונליות פוגש באין סוף אפשרויות ההפשטה של עצמו. המפגש הזה הוא הרגע בו O הופך ל- K, כלומר, הופך מחוויה שאין להגדירה לחוויה הניתנת להגדרה, ואחר כך גם להכללה והפשטה.

ביון מייחס למפגש זה בין ציר K לבין O חשיבות התפתחותית רבה. עבור הפסיכואנליטיקאי הנמצא בקשר עם מטופלים, המפגש עם O הוא הדרך היחידה להקשיב למטופל. הקשבה המאפשרת מפגש עם O היא הקשבה המובילה אל האמת. המטופל מתקשה להגיע אל האמת בשל הכאב הכרוך בה. על הפסיכואנליטיקאי ללוות אותו בדרכו למפגש עם האמת. אבל כדי לשמש כמלווה, על הפסיכואנליטיקאי להיות מסוגל בעצמו למפגש כזה. על מנת לפגוש ב-O, או במילים אחרות, לאפשר טרנספורמציה מ-O ל-K, על המטפל להיות מסוגל להימנע מזיכרון מתשוקה ומהבנה, מפני שאלה גלגולים של K ולא התהוויות ב-O. המטפל הוא אמיתי מתוקף היותו לאחד עם O. הוא גם האחראי להתמרה של ידע ממצב אינסופי ובלתי מוגדר למצב של מוגדר וברור, הוא האחראי להפגיש את המטופל עם ה-O של עצמו, החיוני לצמיחה של המטופל דרך K.

בשל מבנה התודעה האנושית (הכוללת ציוד שאינו ערוך לידיעת האינסוף), את החוויה שאין להגדירה אי אפשר לדעת אלא כשהיא מתגלגלת בידע אמפירי. התודעה הנסמכת על הציוד שלה הופכת את האינסופי לסופי, ואת המתהווה והדינמי ל"יש" סטטי, אלא אם כן היא נמנעת משימוש בציוד שזו מטרתו. ההימנעות מהפעלתו של ציוד זה (היינו הזיכרון והתשוקה) היא אפשרית גם אפשרית, ולא עוד אלא שיש בכוחה לייסד מגע עם האמת.

לפי ביון אין מגע ישיר עם האמת המוחלטת, אלא עם האבולוציה שלה בלבד. ההתקשרות מתבצעת דרך חוליה K, כלומר דרך חוליית הלמידה האנושית, ולא דרך אהבה או שנאה. המעמד של חוליית K תלוי אפוא תלות מלאה בקשר שלו עם O, בהיותו אבולוציה של O.

מדען אינו יכול ללמוד על אודות המציאות אלא אם יכיר בכך שהידע שהוא סופג צומח מתוך הלא נודע. אין הוא יכול לדעת דבר אלא אם יכיר במגבלות הידיעה שלו. ידיעת המגבלה כרוכה בהכרח בידיעה אפריורי של קיומו של הלא מוגבל. במילים אחרות, יש לו "תחושת אינסופיות" ויש לו היכולת לשאת את התסכול הכרוך בה. העיסוק בלא נודע אינו כרוך בהפעלה של החוליות המנטליות אהבה ושנאה; הוא כרוך בפעילות של חוליה K בלבד, ובתסכול הנובע מן התחושה המתמידה של ספק ומן התחושה המתמידה שכל מהלך של מחשבה (היינו, בחירה של השערה מגדירה ושל עובדה נבחרת) יש לו המחיר של צמצום האינסוף.

מטפל "אמיתי", כמו המדען, אינו עוסק בידוע אלא בלא ידוע. עליו להיות בעל סובלנות לספק ולא־נסוף, רצפטיבי אל הלא ידוע, בלי שיניח לצרכים שלו, או במילים אחרות: לעקרון העונג, להנחותו, משום שעקרון העונג אינו מאפשר מגע עם O. מגע עם O מתאפשר רק דרך מה שבין מכה "אקט של אמונה" (Faith, חוליה F).

מה שידוע אינו דורש אמונה; אקט של אמונה נדרש על מנת לעסוק בבלתי ידוע:

"אקט של אמונה" אין לו כל אסוציאציה עם זיכרון, תשוקה או חישה. יש לו יחסים עם מחשבה, שהם אנלוגיים ליחסים של ידע אפריורי עם ידע. אין הוא שייך למערכת של K במינוס או בפלוס, אלא למערכת O. אין הוא מוביל בעצמו לידע על אודות משהו, אבל ידע על אודות משהו יכול להיות התוצאה של "אקט של אמונה". מחשבה יש לה כממשות שלה לא דבר. "אקט של אמונה" יש לו ברקע שלו משהו לא מודע ולא ידוע כיוון שלא ארע. (Attention and Interpretation, עמוד 35).

אקט של אמונה מייצג את הלך הרוח של רצפטיביות ל-O: "רצפטיביות (פתיחות) המושגת על ידי התערטלות מזיכרון ותשוקה (מה שמהותי ל "אקט של אמונה") היא מהותית לאופרציה של פסיכואנליזה ולהתקדמות מדעית אחרת" (שם, עמודים 35-36). היות פתוח אל O פירושו להיות לא־תלוי איתו. זהו הלך הרוח הנדרש למדען, למיסטיקן, לפסיכואנליטיקאי ולאמן. העיסוק בלא ידוע שונה מן העיסוק בידוע, ולפיכך דרוש לו הלך רוח שונה.

נקודת ההתחלה של כל חוויה היא ברשמי חושים; השאלה היא אם וכיצד מצטרפים רשמים אלה למשהו מוכר משכבר (זיכרון), והופכים לנכס של התודעה. מה שמוכר יש לו טבע אמוציונלי; מה שאינו מוכר אינו מגייס אמוציה. רשמי חושים המצטרפים לזיכרון של רשמי חושים קודמים יוצרים חיץ מול החוויה; העבר והעתיד חוסמים את המתהווה.

אמנם, אי אפשר לייצר ידע ללא שימוש בזיכרון ובתשוקה; כל ניסוח של ידע חדש כולל את האופרציה של הזיכרון, אבל זיכרון ותשוקה צריכים להופיע רק לאחר ההתאחדות עם O, כדי להעביר את החוויה למישור של ידע אמפירי (הטרנספורמציה של O ל-K). אבל התנאי המקדים של טרנספורמציה כזאת הוא התהוות O (Becoming O); רק לאחר המפגש עם O ניתן לעבד אותו, באמצעות הצידוד המנטלי הכולל זיכרון והרקע ההכרחי של רשמי חושים הכולל תשוקה, למשהו שניתן ללמוד ממנו. הזיכרון והתשוקה נכנסים בהכרח לפעולה כשטרנספורמציה כזאת מתרחשת; מה שפחות מובן מאליו הוא

מה שקודם לזה, כלומר, המצב של רצפטיביות ל-O. הנכונות שלא לדעת צריכה להיות נוכחת לא פחות מן התשוקה לדעת.

הנכונות לא לדעת היא חוליה F (Faith).

האקט של K (הכללה והפשטה, ובהקשר הפסיכואנליטי הפעולה של פירוש) יהיה שונה אם הוא נובע מתשוקה או מהתאחדות עם O. זהו ההבדל בין מה שרווי למה שבלתי רווי. בשני המקרים יבוא בסופו של התהליך אקט של פירוש. אבל הפירוש עצמו יהיה שונה אם הוא נובע מ-K שפגש ב-O, לעומת K שאינו פתוח ל-O. לכן, טרנספורמציות ב-K יש להמיר בטרנספורמציות ב-O. את חוליה K יש להמיר בחוליה F. אפשר להתייחס אל F במונחים של תשוקה, אבל זוהי "תשוקה כמונח בלתי רווי", כלומר תשוקה אשר באופן המנוגד להגדרתה המקורית, אין לה אינטרס להגיע לסיפוק. ה"סיפוק" של F הוא במגע המתהווה עם O, ולא במגע עם O כאמצעי לסיפוק. F יש לה "תוצאה", אבל תכליתה ותוצאתה אינן זהות; F אינה מוכוונת מטרה, ובכל זאת יש לה תוצאה. במובן זה היא שונה מתשוקה המכוונת לתכלית של סיפוק; אין לה תכלית לבד מהאקט שלה עצמה: אחדות עם O.

בין מחלץ את הביטוי "אמונה" מן ההקשר הדתי שלו; לא מפני שאין זה הקשר הולם, אלא כדי להימנע מן הטעינות של המושג הזה, שיוצרת מיד נטייה להשתמש בו דווקא כדי להבחין בין דת למדע. עבור בין אמונה היא הלך רוח חיוני למדען כמו לאמן; כל מי שעיסוקו בלא ידוע חייב ראשית להכיר בכך ששורשיה של כל ידיעה אמפירית נטועים באינסוף, בלא נודע. ממנו נוטל המדען את מה שנדרש לו כדי לדעת. חוליה F עומדת ביחס הפוך לחוליה K, משום שהיא עוסקת בלא נודע, תוך התעלמות ממה שידוע, כדי להניח מקום ללא ידוע. זהו אותו היחס ההפוך המתקיים בין הרווי והלא רווי.

המציאות המוחלטת נעשית מובנת לאחר שעברה טרנספורמציה למישור K. כל צורה של מחשבה מקורה במציאות המוחלטת, כשזו צמחה למצב של הצטלבות עם היכולת האנושית לדעת במישור K. כל מחשבה, רעיון, או תיאוריה מקורם בחוויה. החוויה כשלעצמה היא בלתי ניתנת לתיאור, וכאשר מתארים אותה היא עוברת טרנספורמציה ממצב של מציאות מוחלטת, או אמת מוחלטת (O), למצב של ידיעה (K). האופן בו יודעים אותה, כלומר, פרשנות הנובעת מ-K, תלויה עד מאד ביכולת להקשיב לבלתי ידוע, בפתיחות אל הלא ידוע וביכולת לספוג אותו (פרה-קונספציה בלתי רוויה) לפני שהופכים אותו לידוע. בהשאלה שעלולה להטעות, ככל שניתן יותר לקיים מגע בין הלא ידוע לבין

הרצפטור המנטלי שלו דרך אקט של אמונה, כך יש סיכוי שההתמרה האקטיבית של הלא נודע אל מישור K תהיה קרובה יותר אל האמת.

כדי לחולל התמרה מן הלא ידוע אל הידוע נדרש אקט של אמונה. אקט זה ניתן לניסוח יותר במונחים שליליים מאשר במונחים חיוביים, מפני שהוא מצוי ב-O. כמו החוויה המוחלטת שכל ניסוח מילולי יצמצם אותה, כך החוויה של F: אין לתארה אלא דרך המאמץ להימנע מדיעה, או השימור של מה שמאסטר Seung-sahn מכנה "Don't-know Mind", ומה שבין מכנה "הלך הרוח של פתיחות אל האינסוף".

בין עצמו, כשמתייחס ל-F, מדבר על "ההקרבה של עונג וכאב", "העתקה של עקרון העונג מהפוזיציה השלטת שלו", "דיכוי של K", או "הכפפה של טרנספורמציות K לטרנספורמציות O". הכפפה כזאת "מורגשת [...] כמתקפה רצינית ביותר על האני, עד ש-F נעשה מיוסד". (שם, עמודים 47-48).

בעוד ש-K מהווה חלק מן האני, F איננו חלק מהאני; אדרבה, F הוא חוויה שנוגדת את האני, מפני שהיא דורשת התאחדות עם O, כלומר, מעבר ממצב של היות נפרד להיות אחד עם האינסוף, ובמובן הזה, הפקרה של העצמיות; האני נדרש להקריב את עצמו.

התודעה האנושית עושה מאמצים רציניים להימנע ממפגש עם האינסוף בגלל ההיבט המתסכל, מעורר הקנאה של מפגש כזה. גם מי שמוכן להאמין, נוטה להאמין באיזו ישות על טבעית, ובאופן הזה מאבד F, האקט של אמונה, את הקשר שלו עם O; ישות על טבעית היא החלופה מסוג K ל-O, היא הידוע הנוטל את מקומה של חווית הלא ידוע (Don't-know Mind) והיא קשורה בהיעדר סובלנות לתסכול. "אלוהים" הוא ביטוי מסוג K, הוא פרה-קונספציה רוויה שאינה מותירה מקום לאינסוף. "אלוהים" קשור עם זיכרון ותשוקה. לכן, F בקשר עם O הוא אקט של אמונה ללא אל; לאמונה הזאת אין אובייקט.

נקודת המפגש של התודעה עם האמת המוחלטת מחייבת אקט של אמונה. אקט של אמונה קשור באי ידיעה. אי ידיעה פירושו התרוקנות מכוונת מזיכרון ומתשוקה. מאחר והתודעה ריקה לחלוטין הריהי משקפת את הממשות שיקוף מוחלט, ללא פרשנות שהיא תוצאת העיבוד המנטלי לסוגיו ולמיניו.

עקרון המציאות שביון מדבר אליו אינו זה שפרויד מדבר עליו. בעוד שפרויד מדבר על עקרון המציאות ככפוף לעקרון העונג, ביון מדבר על עקרון המציאות המוחלטת, לאחר שזה שוחרר לחלוטין מכפיפותו לעקרון העונג ולאני הכפוף לו. הפעולה הנדרשת לשם כך היא פעולה שמקוממת את האני מפני שהיא זונחת אותו ואת נכסיו. האני מבקש לנכס לעצמו אובייקטים של ידע; מי שעיסוקו בלא נודע מבקש להיות אחד עם החוויה, מתוך הכרה בכך שהוא, הידיעה ומה שלא ידוע הם אחד, וכשלעצמו אין לו דבר, אפילו לא הוא עצמו. מדובר אפוא בטרנספורמציה ממצב של סובייקט שהוא בעליו של ידע למצב לא סובייקטיבי ולא אובייקטיבי. מדובר בטרנספורמציה ממצב סטטי להתהוות דינמית, שאין בה אהבה או שנאה.

היות אחד עם O הוא הלך רוח לא טבעי; הוא דורש מאמץ, אימון ואמונה, ואין בו סיפוק. לפי ביון זוהי האפשרות היחידה הניצבת בפני מי שמבקש לדעת משהו

